

Yılmaz ÖZTUNA, *Abdülkadir Merâğî*, Fon Matbaası, Ankara 1988, 91 s.+3 s. nota, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 916, Türk Büyükleri Dizisi: 83.

Aşağıda tanıtmaya çalışacağımız bu eser, Türk tarihi ve musikîsi üzerinde kıymetli eserler vermiş olan (Eserlerinin tam bir listesi şu eserde yer almaktadır: *İslâm Devletleri-Devletler ve Hanedanlar*, I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 1041-44) sayın Yılmaz Öztuna tarafından kaleme alınmış olup, tanınmış Türk bestekârı ve musikî bilgini Merâğalı Abdülkadir (عد العادر مراغی)'i ele almaktadır.

Türklerin eski çağlardan beri musikî ile içiçe oldukları bilinmektedir. Onların her zaman kendilerine has bir musikîleri olagelmıştır (Bu konuda geniş bilgi için bkz. Hüseyin Sadettin Arel, *Türk Musikîsi Kimindir*, İstanbul 1969). Türkler, çeşitli musikî âletlerini kullanmışlar ve geliştirmişlerdir. Türk müzik âletleri arasında kopuzun Bozkır Türk folklorunda çok önemli bir yeri vardır (Geniş bilgi için bkz. Mahmut R. Gazimihal, *Ülkelerde Kopuz ve Tezeneli sazlarımız*, Ankara 1975; Baheddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş IX, Türk Halk Musikîsi Âletleri (Uygur Devletinden Osmanlılara)*, Ankara 1987).

İbn Gaybî diye de bilinen Hoca Abdülkadir Merâğî (1353-1435), Türk musikîsi tarihinin en büyük bestekâr ve musikî bilginlerinden biri olup, eserleri, yüzyıllarca Osmanlı müzisyenleri için örnek teşkil etmiştir. Azerbaycan'da doğmuş, Azerbaycan ve Türkistan'da yaşamış, o devir Türk dünyasının önemli kültür merkezleri olan Tebriz, Bağdad, Semerkand, Herat gibi şehirlerde şöhret kazanmıştır. Osmanlı toplumu dışında yetişmiş ve yaşamış olmasına rağmen, musikî kültürümüzün en etkili şahsiyetlerinden biri hâline gelmiştir.

İtrî'den önceki en büyük Türk besteci ve önemli müzik nazariyecisi olan Merâğalı Abdülkadir, *Câmiu'l-Elhân* (Ezgilerin Toplamı), *Makasidü'l-Elhân* (Ezgilerin Amaçları), *Kenzü'l-Elhân* (Ezgilerin Hazinesi) ve *Kitâbü'l-Edvâr* (Makamlar ve Usuller Kitabı) adlı kitaplarında makamlar, usuller, çalgılar, şan tekniği ve notalama sistemleriyle ilgili bilgi verir (Abdülkadir Merâğî hakkında derli toplu bilgi için bkz. Yılmaz Öztuna, *Türk Musikîsi Ansiklopedisi*, İstanbul 1969, I, 7-9; Nuri Özcan, *Abdülkâdir-i Merâğî*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 1989, I, 242-244).

Sayın Yılmaz Öztuna'nın Abdülkadir Merâğî ile ilgili bu kitabı şu bölümlerden meydana gelmektedir: Önsöz (ss. 5-6), I. Hayatı (ss. 7-22), II. Yaşadığı Çevre (ss. 23-38), III. Abdülkaadir'den Önce Türk Musikisi: Safiyyüddîn (ss. 39-55), IV. Müzikolog Olarak Abdülkaadir Merâğî (ss. 56-66), V. Bes-tekârlığı ve Şahsiyeti (ss. 67-83), VI. Kaynaklar (ss. 84-89), VII. Eserlerinden İki Örnek-Prof. Dr. Nevzad Athğ (ss. 91-95).

Abdülkadir Merâğî ve onun hakkında yazılmış olan bu eserin muhtevası üzerinde kısaca durduktan sonra, şimdi görebildiğimiz bazı hatalara işaret edelim:

Sayın müellif, kâf'tan sonraki elif'le uzatmaları, iki "a" ile yazmak sû-retiyle sağlamıştır (Abdülkaadir, *Mekaasidü'l-Elhân* vb.). Fakat bu imlâ şekli bu gün hemen hemen terk edilmiş durumdadır. Diğer taraftan müellif, Arapça ve Farsça isim ve ibarelerdeki "v" (و) sesini, bazen "v" (Meselâ bkz. s. 8: *Şerh-i Kitâbü'l-Edvâr*; s. 8, dipnot: ... Hâvend-Şâh ...; s. 18.: *Kitâbü'l-Edvâr*; s. 19: *Fevâid-i, Aşere*, vb.), bazen de "w" harfi (Meselâ bkz. s. 8, dip-not: ... wü edwar...; s. 46: *we'l-Ewzâni*...; s. 46, dipnot: *Düstürü'l-Wüzerâ*; s. 47: ... *we Edwâri'l-Ikaa*'; s. 47: *Kitâbü'l-Edvâr*..., vb.) ile karşılaşmıştır. Bu hususta imlâ birliği sağlansaydı, muhakkak ki daha iyi olurdu.

Birkaç tanesi basım hatâsı olan diğer yanlışlar şunlardır: ...*mûsîkiy*... (s. 8, dipnot), ...*mûsîkî*...; ...*ez-ebnây-i rûzgâr bâvî*... (s. 8, dipnot), ...*ez-eb-nâ-i rûzgâr bâ-vey*... (Bkz. Hândmîr, *Târîh-i Habîbü's-Siyer*, Tahran 1353 hş., IV, 13-14); Fazlillâh (s. 10), Fazlullâh; İbnü 'Arab-Şâh (s. 14, dipnot), İbn(ü) 'Arab-Şâh; bu gün (s. 18), bu gün (bu kelimenin yer aldığı cümle yanlışlıkla iki kere dizilmiştir); Seyyi-dü's-Şerîf Aliyyi'l-Cürcânî (s. 18), es-Sey-yid eş-Şerîf Alî el-Cürcânî (veya Aliyyü'l-Cürcânî); Muhammedi'r-Râziyyi't-Tahtânî (s. 18, dipnot), Muhammed er-Râzî et-Tahtânî (Bkz. Sadreddin Gü-müş, *Seyyid Şerîf Cürcânî ve Arap Dilindeli Yeri*, İstanbul 1984, s. 115); *Risâletü's-Şerefiyye* (s. 46), *Risâletü's-Şerefiyye*; ... *Nisâbi*... (s. 46),... *Nisebi*...; *Kitâbü's-Şerefiyye* (s. 46), *Kitâbü's-Şerefiyye*; ... *Nesebi*... (s. 46),... *Nisebi*...; *er-Risâle's-Şerefiyye*... (s. 46), *er-Risâletü's-Şerefiyye*...; Sakıyl (s. 47, 81, 82, 83), Sakîl; ... *Mâ'rifeti*... (s. 47),... *Ma'rifeti*...; ... *Nesebi Eb'âdühâ*... (s. 47), ... *Nisebi Eb'âdihâ*...; el-Müstâ'sım (s. 47), el-Musta'sım; Nûrosmâniye (s. 47, 57 dipnot 3, 59, dipnot 3, 61, 64, dipnot 2, 65, dipnot 1, 87), Nûruosmâniye; Abdilmelik (s. 48), Abdülmelik;...*mini's*... (s. 48), ... *mine's*...; *el-Ikaa*' (s. 48), *el-Îkâ*; ahndığı (s. 49), aldığı; *el-Menhalî's-Sâfi* (s. 53), *el-Menhelü's-Sâfi*;... *Â'rifîn* (s. 53),... *Ârifîn*; Fürgel (s. 53), Flügel;... *unter*... (s. 54), ...*under*...; *el-Musikıyyi'l-İrâkiyye* (s. 54), *el-Mûsikıyyü'l-İrâkiyye*; *Şerhü'l Kitâbi'l-Edvâr* (s. 60, 62), *Şerhu Kitâbi'l-Edvâr*; ... *Usûlhâ* (s. 62),... *Usûlihâ*; ... *Gaybiy-*

yi'l-Hâfız'ı... (s. 64, dipnot 2),... Gaybî el-Hâfız...; *şed* (s. 82, dipnot), *şod*;...*wich*... (s. 87), ...*which*... olacaktır.

Müellif, eserine Abdülkadir Merâğî ile ilgili geniş bir bibliyografya koymuştur (s. 86-89). Faydalı olacağı için buraya, görebildiğimiz şu kitap ve yazıları da ilâve edebiliriz:

I- K i t a p l a r :

1- Muhammed Muzafer Huseyn, Şabâ, *Rûz-i Rûşen*, Kalküte 1297, s. 437;

2- Zebîhullâh-i Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İrân*, Tahran 1346 hş., IV, 108-109;

3- Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Katalogu*, İstanbul 1961, s. 107;

4- Fuad Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları*, Ankara 1966, ss. 104-105, 110, 111, 112, 113, 114, 139, 325;

5- Mahmut R. Gazimihal, *Ülkelerde Kopuz ve Tezeneli Sazlarımız*, Ankara 1975, ss. 62, 63, 64, 65;

6- Murat Bardakçı, *Maragah Abdülkadir*, İstanbul 1986.

II- M ü r a c a a t E s e r l e r i :

1- Ş. Sâmi, *Kâmüsü'l-A'lâm*, İstanbul 1311, IV, 3087;

2- *Abdülkadir-i Merağî*, Türk Ansiklopedisi, Ankara 1946, I, 61;

3- İbrahim Alâettin Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, İstanbul, ts., s. 12;

4- aynı mlf., *Resimli Yeni Lûgat ve Ansiklopedi (Ansiklopedik Sözlük)*, İstanbul, ts., I, 2;

5- 'Alî Ekber Deh-ğudâ, *Lugât-nâme*, Tahran 1962, “‘ayn” harfi, fas. 1, s. 65;

6- *Hayat Küçük Ansiklopedi*, İstanbul 1968, s. 771;

7- Ehad Arpad, *Abdülkadir Merâğî*, Küçük Türk-İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1974, I, 25-26;

8- *Abdülkâdir Merağî*, İslâmî Bilgiler Ansiklopedisi, İstanbul 1981, I, 28-29;

9- Muhammed Mu'în, *Ferheng-i Fârsî*, Tahran 1983, V, 1143-44;

10- *Maragalı Abdülkadir*, Müzik Ansiklopedisi, Ankara 1985, III, 796-6797;

11- *Abdülkadir Meragî*, Ana Britannica, İstanbul 1986, I., 30;

12- *Abdülkadir Meragî*, Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, İstanbul 1986, I, 3;

13- Nuri Özcan, *Abdülkâdir-i Merâgî*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Örnek Fasikül, İstanbul 1986, s. 10-11;

14- aynı mlf., *Abdülkâdir-i Merâgî*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1989, I, 242-244;

15- Refik Özdek, *Türkler'in Altın Kitabı*, cilt 2, İstanbul 1990, s. 278.

III- M a k a l e l e r :

1- Zaven Hakopyan, *Numüne'î Çend ez-Âhengî Mensüb be-‘Abdülkâdir-i Merâgî*, Mûsikî, devre-i sevvum, sayı 1, s. 10-16;

2- Server-i Güyâ İ‘timâdî, *Hâce ‘Abdülkâdir-i Güyende [Merâgî]*, Âryânâ, c. III, sayı 1, s. 2-14;

3- *Der-Amed u Fihrist-i Metâlib-i Kitâb-i Makâşidü'l-Elhân-i ‘Abdülkâdir-i Merâgî (ve Sohenî Çend der-Ahvâl u Aşâr-i ‘Abdülkâdir-i Merâgî)*, Mûsikî, devre-i sevvum, sayı 8, s. 1-7;

4- Muhammed ‘Alî Terbiyet, *Kemâlüddîn Ebü'l-Fezâ'il Hâce ‘Abdülkâdir el-Hâfız el-Merâgî*, Armağan, XI, 785-796;

5- ‘Abdülkâdir b. Gayhî-yi Merâgî: *Âlât-i Mûsikî-yi İrânî (Faşlî ez-Makâşidü'l-Elhân)*, Sohen, V, 202-205, 280-283;

6- George Farmer, *Abdülkadir İbn Gaybî'nin Müzik Âletleri Üzerinde Görüşleri*, çev. Ekrem Memiş, Türk Kültürü, sayı: 252 (Nisan 1984), ss. 23-30;

7- M. Kemal Özergin, *Hâce Abdülkadir Marâgî'nin Manzum Bir Arzihâli*, Kemal Çığ'a Armağan, İstanbul 1984, ss. 131-156;

8-ERCÜMEND BERKER, *Türk Musikisinde Dönemler*, Erdem, c. 1, sayı 1 (Ocak 1985), ss. 153-155;

9- aynı mlf., *Türk Musikisi'nin Toplumsal Değeri*, Erdem, c. 2, sayı: 6 (Eylül 1986), ss. 893-894;

10- Murad Bardakçı, *Eski Musiki Üzerine Tedkikler ve Şerefiyye'nin Bir Başka Nüshası*, Türk Kültürü, sayı 168 (Ekim 1976), ss. 24-38;

11- aynı mlf., *Maragalı Abdülkadir'in Otobiyografisi*, Tarih ve Toplum, c. 4, sayı: 23 (Kasım 1985), ss. 17-20;

12- aynı mlf., *Maragalı Abdülkadir'e Verilen Ferman ve Vasıfnâmeler*, Tarih ve Toplum, c. 4, sayı: 24 Aralık 1985, s. 4-57.

Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki, sayın Yılmaz Öztuna'nın bu kitabı, Türk-İslâm musikîsi tarihinin -bir merhale teşkil etmiş olan- önemli bir simasının hayatını, eserlerini ve etkilerini ele alan değerli bir çalışmadır.

Doç. Dr. Süleyman TULUCU